

УДК 373.5.016:57

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ШКІЛЬНОЇ БІОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

ІРЕНЕУШ ПИЖИК, доктор філософії, надзвичайний професор,

Куявська Вища Школа у Влоцлавку, Польща

Кучай Т. П., доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки і психології, *Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, м. Берегово*

E-mail: tetyanna@ukr.net

Анотація. Головним завданням шкільного курсу біології є виховання в учневі любові до життя, усвідомлення його біологічної суті, неповторності й соціальної цінності. Під час визначення змісту шкільної біологічної освіти важливо знати, з яким рівнем підготовки необхідна суспільству молода людина і яке замовлення на навчання та виховання воно дає системі освіти. Зазначено підходи до організації навчального процесу з біології, що потребують від вчителя творчого ставлення та подальшого їх розвитку у практичній діяльності. Рекомендовано основні можливі шляхи поліпшення якості змісту освіти та визначено завдання біологічної освіти.

Ключові слова: *теоретичні основи, розвиток, шкільна біологічна освіта, Україна, шляхи поліпшення якості змісту освіти, завдання біологічної освіти.*

Актуальність (Introduction). У вітчизняних і зарубіжних дидактичних джерелах одним із загальних принципів формування змісту шкільної освіти визначено науковість, що полягає у відповідності навчального матеріалу сучасному стану розвитку науки, її структурних елементів. Змістове наповнення і послідовність вивчення положень науки в системі шкільної біологічної освіти детермінуються визначенням об'єкта біологічної науки в цілому та її структурних складових, а також їхньої значущості у формуванні світогляду учня.

Важливою тенденцією розвитку різних сфер науки у XXI ст. визначено гуманізацію. Для біологічної освіти вона полягає в посиленні ціннісної направленості змісту, збагаченні його гуманістичними і моральними ідеями про життя і природу як найвищі цінності, унікальність людини і недоторканність її життя та здоров'я, цінність біологічної науки і біологічної освіти, неприпустимість використання результатів наукових досліджень, що завдають шкоди живому, особисту відповідальність за наслідки своєї діяльності в біосфері [1].

Аналіз останніх джерел та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Вивчення вітчизняних досліджень дозволило з'ясувати, що в теорії і методиці навчання біології розкрито концептуальні підходи і принципи формування змісту (Н. Матяш, А. Степанюк), обґрунтовано функцію теоретичних біологічних знань у цьому процесі (М. Сидорович), приділено увагу таким складникам змісту, як біологічні поняття (Н. Міщук, Є. Неведомська, О. Цуруль) і дослідницькі уміння (Г. Ягеньська).

Мета (Purpose). Метою даної роботи є з'ясування теоретичних основ розвитку шкільної біологічної освіти в Україні.

Методи (Methods). Теоретичні (аналіз філософської, педагогічної, психологічної літератури).

Результати (Results). Сьогодні ведеться наполеглива робота щодо приведення шкільної біологічної освіти у відповідність до сучасних потреб особистості й суспільства. Успіхи її докорінного реформування значною мірою залежать і від того, наскільки будуть використані національні й світові педагогічні надбання, здобутки майстрів-педагогів, раціонально поєднані класична спадщина і сучасні дослідження. Свідоме чи несвідоме ігнорування набутого досвіду збіднить педагогічну палітру національної системи освіти, ускладнить досягнення її стратегічних цілей. Під час визначення змісту шкільної біологічної освіти важливо знати, з яким рівнем підготовки необхідна суспільству молода людина і яке замовлення на навчання та виховання воно дає системі освіти [2].

В умовах оновлення системи шкільної освіти та її орієнтації на особу, як найвищу цінність суспільства, пріоритетну роль повинна взяти на себе біологія. Головним завданням

шкільного курсу біології є виховання в учневі любові до життя, усвідомлення його біологічної суті, неповторності й соціальної цінності. Значення предмета «Біологія» у сучасній системі освіти актуальне, оскільки воно безпосередньо пов'язане з формуванням компетентного ставлення до свого здоров'я, здоров'я оточуючих людей і навколишнього середовища. Перед сучасним суспільством нині гостро стоять питання охорони природи: виявлення турботи про довкілля, попередження техногенної небезпеки, що загрожує світовою катастрофою, тощо. Біологічна грамотність сьогодні стає соціально необхідною. Стрімкий розвиток біологічної науки та особливе значення, яке відіграє біологія на сучасному етапі розвитку суспільства: вирішення питань ресурсного забезпечення людства, захист навколишнього середовища, розв'язання медичних проблем тощо, позначаються й на шкільній біологічній освіті [3].

Аналіз тенденцій розвитку біологічної науки та шкільної практики дає змогу стверджувати, що цілі біологічної освіти мають визначатися з урахуванням загальних законів природи й орієнтувати навчання на формування стратегії поведінки людини у біосфері, яка має проявлятися в гармонійному співіснуванні з природою на основі усвідомлення її законів та корегування своєї діяльності згідно з ними завданнями біологічної освіти мають бути:

- ✓ формування наукового світогляду;
- ✓ забезпечення і засвоєння норм та правил екологічної етики;
- ✓ формування відповідального ставлення до природи й готовності до активної її охорони;
- ✓ вироблення стратегії поведінки сучасної людини у біосфері;
- ✓ формування свідомого ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших людей як найвищої соціальної цінності;
- ✓ розкриття ролі біологічних знань у сфері культури;
- ✓ формування інтересу до біологічної науки.

В ієрархії цілей біологічної освіти конструктивні цілі трансформуються в оперативні, навчально-пізнавальні й матеріалізуються у реальному процесі навчання, в конкретних умовах класу. Навчально-пізнавальні цілі постають перед учнями у формі навчально-пізнавальних задач. Цілі (завдання), що їх учитель визначає до теми, до окремого уроку, розкривають зміст навчального предмета, а діяльність визначає методи засвоєння. Саме у цьому полягає сутність цілей як тієї ланки, що поєднує зміст освіти і методи навчання [3].

Ми погоджуємось з С. М. Литвин [3], що зазначені підходи до організації навчального процесу з біології потребують від вчителя творчого ставлення та подальшого їх розвитку у практичній діяльності. Як основні можливі шляхи поліпшення якості змісту освіти варто рекомендувати:

- особистісну орієнтацію змісту освіти, яка передбачає розвиток творчих здібностей учнів, індивідуалізацію їх навчання з урахуванням інтересів і нахилів;
- гуманізацію та гуманітаризацію – відображення у змісті освіти на кожному етапі навчання різних аспектів людської культури, пріоритетність пізнавальних потреб дитини;
- фундаментальність освіти, що передбачає забезпечення універсальності отриманих знань, вивчення основних теорій, законів, закономірностей, культурно-історичних досягнень людства, можливість використання отриманих знань у життєвих ситуаціях;
- пріоритет збереження здоров'я учнів, приведення змісту освіти та форм навчання у відповідність з віковими особливостями школярів;
- профілізацію та диференціацію змісту освіти як умову вибору учнями рівня та спрямованості навчальних програм;
- забезпечення практичної спрямованості освіти шляхом раціонального поєднання продуктивної та репродуктивної навчальної діяльності учнів;
- забезпечення цілісності уявлень школярів про світ шляхом інтеграції змісту освіти.

Список використаних джерел

1. Коршевнюк Т. Зміст шкільної біологічної освіти в контексті біологічної науки // Біологія і хімія в рідній школі. – 2015. – № 1 – С. 38-42

2. Мегем О.М., Кузьменко Л.О. Тенденції розвитку шкільної біологічної освіти в загальноосвітніх навчальних закладах України (1940–2000 рр.) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.sworld.com.ua/simpoz8/83.pdf>

3. Литвин С. М. Важливі аспекти реалізації завдань біологічної освіти школярів в сучасних умовах [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Bge5qrpqZ7EJ:pm-koippo.edukit.kr.ua/Files/downloads/pruncupovi_aspectu.doc+&cd=1&hl=uk&ct=clnk&gl=ua

References

1. Korshevnyuk T. (2015) Zmist shkil'noyi biolohichnoyi osvity v konteksti biolohichnoyi nauky [Contents of School Biological Education in the Context of Biological Science] . *Biolohiya i khimiya v ridniy shkoli*. № 1. 38-42.

2. Mehem O.M., Kuz'menko L.O. Tendentsiyi rozvytku shkil'noyi biolohichnoyi osvity v zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladakh Ukrayiny (1940–2000 rr.) [Trends in the development of school biological education in general educational institutions of Ukraine (1940-2000)] [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <https://www.sworld.com.ua/simpoz8/83.pdf>

3. Lytvyn S. M. Vazhlyvi aspekty realizatsiyi zavdan' biolohichnoyi osvity shkolyariv v suchasnykh umovakh [Important aspects of realization of problems of biological education of schoolchildren in modern conditions] [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Bge5qrpqZ7EJ:pm-koippo.edukit.kr.ua/Files/downloads/pruncupovi_aspectu.doc+&cd=1&hl=uk&ct=clnk&gl=ua

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ ШКОЛЬНОГО БИОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ

Пыжик И., Кучай Т.П.

Аннотация. Главной задачей школьного курса биологии является воспитание в ученике любви к жизни, осознание его биологической сущности, неповторимости и социальной ценности. При определении содержания школьного биологического образования важно знать, с каким уровнем подготовки необходима обществу молодой человек и заказ на обучение и воспитание оно дает системе образования. Указано подходы к организации учебного процесса по биологии, требующих от учителя творческого отношения и дальнейшего их развития в практической деятельности. Рекомендовано основные возможные пути улучшения качества содержания образования и определены задачи биологического образования.

Ключевые слова: теоретические основы, развитие, школьная биологическое образование, Украины, пути улучшения качества содержания образования, задачи экологического образования.

THEORETICAL BASES OF DEVELOPMENT THE SCHOOL BIOLOGICAL EDUCATION IN UKRAINE

Dr. Ireneusz Pyrzyk, Kuchai T.P.

Abstract. The main objective of the school course in biology is to educate the student of love for life, awareness of its biological nature, uniqueness and social value. When determining the content of school biological education, it is important to know what level of training a young person needs to be a society and what kind of order for education and education it provides to the education system. The approaches to organization of the educational process in biology, which require a teacher of creative attitude and their further development in practical activity, are indicated. The main possible ways of improving the quality of the content of education are recommended and the biological education problem is determined.

Key words: theoretical bases, development, school biological education, Ukraine, ways of improving the quality of educational content, tasks of biological education.